



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XVI. De causis excusantibua à restitutione, vel omnino, vel ad
tempus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

De causis excusantibus à restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

Constat Dubitationibus 12.

IOHANNES Medina C. de rebus restituendis, q. 3. enumerat 12. causas à restitutione excusantes, quas ordine prosequitur.

Prima est, Inopia debitoris. 2. Remissio creditoris. 3. Cessio bonorum. 4. Damnum, quod verisimiliter putatur creditori, vel Reipubl. vel alicui tertio obuenturū. 5. Solutio facta creditori tui creditoris. 6. Rei debita interitus. 7. Iuris aut Iudicis auctoritas. 8. Religionis ingressus. 9. Excommunicatio creditoris. 10. Incertitudo creditorum. 11. Dispensatio vel compositio cum Papa. 12. Compensatio. De quibus breuiter dicendum.

DVBITATIO I.

Quae inopia vel impotentia excuset debitorem à restitutione.

Respondeo: Dico Primò, Extrema necessitas tua, vel tuorum, vel proximi, cui aliter subuenire nequis, nisi rem alienam vel alteri debitam impendendo, excusat à restitutione, quamdiu ea durat. Est communis DD. Ratio est; quia in tali euentu omnia sunt cōmunia, saltem quoad vsum, ita vt licitè quiuis possit occupare, sibi que vindicare rem adeò necessariam, & ex eius vsu sibi & proximo opulari, vt ostensum est cap. 12. dubit. 12.

Sed difficultas est, Vtrum transacta necessitate tenearis ad restitutionem?

Resp. Certum est, in quibusdam euentis, si res sit magni momenti, nec censetur donata, te teneri, dum suppetet commoditas.

Primò, Si res adhuc extet, tunc enim teneris ratione rei acceptae, vt si eguisti vsu rei, quo res non consumitur, vt equi, vestis, nauis, &c. non enim extrema necessitas ius tribuit ad amplius quàm opus sit, vt ex periculo te eripias. si quid ergo superfit, restituendum.

Secundò, Si intercessit contractus, siue ante necessitatē, siue in ipsa necessitate, per quem translatum sit dominium: vt si acceperis mutuum, vel emeris; si enim ante necessitatē accepisti, & per illam rem te in extrema necessitate potes inuare, non incidis in extremam necessitatē respectu opis alienae, (de qua hīc agimus) id est qua res aliena tibi sit necessaria. nam per rem tuam, quam emisisti antea, vel mutuam accepisti, qua in tuum dominium cessit, potes tibi consulere. vnde manifestum est, non esse tibi ius accipiendi & consumendi rem alienam. manet ergo obligatio per contractum inducta. Si tamen per contractum non sit translatum dominium, vt in commodato, precario, conducto; & in extrema necessitate rem consumpleris, probabile est, te non teneri, nisi re,

vel spe seu facultate propinqua diues sis. Ita Petrus Nauarra lib. 4. cap. 4. numero 26. Ratio est; quia non teneris ratione rei, vt quae nec in se nec in pretio extet: neque ratione acceptationis, cūm eam Iure tuo consumpleris: neque ratione contractus, quia isti contractus non obligant te per eunte, nisi culpa tua perierit. hīc autem abique culpa perijt. colligitur ex Siluestro v. Restitutio §. num. 2.

Tertio, Si habes ex delicto (vt si furatus sis ante necessitatē) teneris, etiamsi postea in necessitate consumas. quia obligatio iam antè contracta, per necessitatē superuenientem non est extincta, sed consopita: quare transacta illa necessitate reuiuiscit. Ita Scotus d. 1 §. quaestione 2. §. Ad argumenta. Idem tenent Richardus, Paludanus, & Siluest. Restitut. §. numero 2. qui hos citat. Hāc sententia mihi videtur vera. Contrarium tamen est

probabile, scilicet, te non teneri; vt docet Petrus Nauarra lib. 4. cap. 4. numero 24. & quidam alij. quia licitè potuisses accipere, si non habuisses antea, & consumere. Addunt iisdem Doctores: Si accepisti rem absque peccato, nempè in ipsa necessitate constitutus, te non teneri restituere, quia vsus es iure tuo, illam accipiendo & consumendo. Sed contrarium puto esse verius; nempè, si

res, quam consumpsisti, sit magni pretij, nec putetur donata, te semper ad restitutionem teneri, quando commodè poteris. Ita docet Nauarrus cap. 17. numero 61. & 62. Adrianus in 4. tractat. vi. de restitut. §. Quia dictum pag. 159. Conarruuias ad regul. Peccatum, p. 2. §. 1. num. 3. & 4. Medina quaest. 3. in Principio. Toletus lib. 5. cap. 24. Ratio est; quia extrema tua necessitas non transfert in te dominium rei alienae, sed tantum tribuit ius vtendi, idque prout opus est vt periculum euadas, & cum minimo alterius incommodo. ergo non auferit obligationem restitutionis faciendae, si copiosior euaseris. Confirmatur, quia alter non tenetur eam dare, nisi quatenus opus est vt confilas tuae necessitati: sed ad hoc sufficit, vt rem tibi vendat, vel mutuet, vel det cum obligatione restituendi, cūm veneris ad lautiorē fortunam: ergo.

Quòd si res sit parui pretij, non teneris postea restituere; maximè si re & spe seu proxima facultate pauper eras: quia talia non solent pauperibus sub onere restituendi dari, sed absolute. ridiculus enim esset diues, qui à paupere pro aliquot panibus, vel calceis, vel trita veste, talem obligationem exigeret.

Petes, Quo Iure tenebitur restituere rem talem, si non intercessit contractus, quo se ad hoc obligarit, neque delictum?

Respondeo, Tenetur ratione cuiusdam tacitae obligationis Iure gentium introductae, qua quis rem alterius in necessitate consumens, se tacitè obligat ad rependendum, quando suppetet copia. et si enim diuisio rerum non potuit impedire vsum

rei

Si non erat translatum dominium.

rei alienæ, tibi necessariæ; fecit tamen, vt tenearis ad restitutionem, quando commodè poteris. rationi enim consentaneum est, vt consulatur tua necessitati abque notabili alterius damno. Alioquin si exercitus extrema inopia laborans, absumeret bona multorum agrorum, non teneretur ad restitutionem; quod planè falsum est. Tacite ergo se obligant iure gentium ad restitutionem faciendam, dum commodè poterunt.

Dices, Si quis in extremo periculo, dum fugit hostem, vtatur equo alterius, & contingat equum perire, non tenetur ad restitutionem, vt multi DD. docent. ergo non oritur tacita obligatio ex vñ rei alienæ.

10
Si equus
quo fugit
pereat.

Respondeo, Si non sit probabile periculum interitus equi, non tenetur soluere pretium; quia interitus censetur fortuitus, sed solum tenetur pro vñ, si ille sit diuturnus, vel cum notabili damno domini. Pari modo neque conductor tenetur ad pretium; quia res domino suo perit, nisi interueniat pactum, vel mora, vel culpa. Si autem sit periculum; verius puto, teneri soluere pretium, si intereat: etiam si aliqui DD. indistinctè loquentes, contrarium sentire videantur. quia sicut dominus in hoc casu non tenebatur abque illo onere concedere, ita non videtur ipse sine tali onere accepisse; cum æquitas naturalis & ius gentium videantur ad hoc obligare: non enim plus iuris potest sibi in re alterius vindicare, quam alter tenebatur concedere. vide Nauarrum & Couar. supra.

11
Præceptum
eleemofy-
na.

Hinc tamen non sequitur, præcepto eleemofynæ satisfieri mutando; sed benè donando sub conditione, quando res est magni pretij. quod verum est; nemo enim potest iure queri sibi 20. vel 30. aureos non dari absolute, sed cum onere vt teneatur refundere, si locuples aliquando euaserit.

12
Si creditor
in pari ne-
cessitate.

Petes, Quid si creditor sit in pari necessitate?

Respon. Primò, Si creditor subtractione illius rei coniectus est in illas angustias, teneris illi restituere. Psimò, quia subtrahere alicui rem qua ille extremè indiget, est perinde atque occidere. Secundò, quia in pari causa melior est conditio possidentis, præsertim domini. Ita passim DD. Scotus, Siluester, & alij supra. Secundò, Si verò creditor subtractione illius rei non est coniectus in extremum illud discrimen, sed aliunde incidit, non teneris illi in pari discrimine, quamuis sibi incidit, (etiam si Scotus, Richardus & Paludanus contrarium teneant) idque non solum quando res est sub dominio debitoris; sed etiam quando in specie est debita creditori: et si Nauarrus num. 60. cap. 17. tunc contra sentiat. Ita docet Caietanus quæst. 62. art. 5. Scotus lib. 4. q. 7. art. 1. ad quartum argumentum, Toletus de peccatis mortalibus cap. 39. Ratio est; quia pro eo tempore cessat vis & potestas dominij, iure gentium introducta; & perinde se res habent, ac si diuisa numquam fuissent. et si enim dominium rei maneat apud priorem dominum quasi in habitu, tamen actus eius impeditur, perinde ac si non esset. itaque manent intra limites iuris naturæ. Quare cum, seposito iure gentium quo facta est diuisio, possit quisque sibi consulere ex re quam occupat & possidet; non tenetur eam tunc restituere domino. Vnde si ante occupauit tuum panem in solitudine, vel tuam sar-

cinam aut tabulam in naufragio, vel equum in fuga, non teneor tibi tunc restituere, etiam si simul in extremum periculum incidimus; quia per hanc subtractionem non incidisti in periculum, neque in periculo constitutus hanc rem occupaueras, vt per eam te saluares. Si eodem momento res sit occupata in extrema necessitate à duobus, tunc vel diuidenda est, si potest diuidi, vel forte tribuenda.

Idem licitum est non solum pro se, sed etiam pro parente, vxore & liberis: hos enim in extrema necessitate præferri posse creditori, docet Scotus supra, Lopez 1. p. cap. 53. & Toletus de 7. peccatis mortalibus c. 39. reuocans id quod dixerat lib. 7. c. 24. addens, etiam fratres in hac necessitate posse præferri creditoribus. Idque mihi videtur probabile; et si Couarr. & alij id non concedant, nisi cuique pro se.

Dico Secundò, Non solum extrema, sed etiam grauis necessitas tua & proximi excusat, quamdiu durat; nisi creditor sit in pari necessitate. est communis sententia Doctorum, & patet ex dictis c. 12. dub. 12. vbi ostensum est, probabile esse, licere in hoc casu clanculum surripere; ergo multò magis licitum est non restituere, etiam si res in specie debita sit. Itaque ob periculum morbi, magnæ famis, nuditatis, & similis afflictionis, quam aliter nequis auertere, nisi rem alteri debitam impendendo, potest differri restitutio. hæ enim dicuntur graues necessitates.

Dixi, quamdiu durat, quia verius est, per hanc necessitatem non extingui debitum, neque rem alienam magni pretij posse consumi, sine obligatione restitutionis faciendæ; quando commodè fieri poterit, vt patet ex supradictis. Non tenetur tamen de lucro cessante vel damno emergente ex dilatione; quia non censetur esse in mora, neque tacite videtur ad hoc se obligasse, cum solum per accidens eueniant ex dilatione.

Aduerte tamen, non esse improbableem, si is qui consumpsit rem alienam in graui necessitate, re & spe pauper erat, non teneri postea ad restitutionem. Ita Siluester v. Furtum, quæstione 5. Angel. eodem numero 37. vbi dicit, Possit etiam dici, quod licet aliquis non sit in extrema necessitate, sine peccato & obligatione restituendi, possit occultè & bono modo accipere rem alterius, quando scilicet ille in abundat, & iste ita eget, vt ex præcepto teneatur huic subuicere. Idem tenet Petrus Nauarra supra nu. 26. vbi etiam docet, Si quid ante necessitatem abstulisti iniuste, & in necessitate consumpsisti, debitum extingui; sicut ante dixerat de necessitate extrema. Hoc tamen non est concedendum, quando debitum est ex contractu, per quem translaturum est dominium in debitorem; iuxta ea que diximus circa primam propositionem, numero 4.

Dixi, Nisi creditor sit in pari necessitate; quia tunc teneris ei restituere, iuxta communiorum Doctorum sententiam. Nam in pari necessitate (præter extremam) potior est conditio creditoris. Imò multi Doctores, vt Scotus, Richardus, Paludanus apud Siluestrum Restitutio 5. quæst. 2. tenent, etiam in pari necessitate extrema esse restituendum. Sed contrarium est probabile, & fortè verius. vt si debitor sit in graui necessitate ratione morbi, famis, vel nuditatis, non tenebitur restituere, etiam si creditorem contingat in parem inci-

14

15

Gravis ne-
cessitas ex-
cusat.

16

Non extin-
gitur debi-
tum.

17

18

19

20

Si creditor
inciderit in
grauem ne-
cessitatem.

incidere; modò debitor illum in eam non coniecerit; idque siue ex furto debitum sit ortum, siue ex contractu. Ratio est; quia non solum in extrema necessitate, sed etiam in graui, videtur esse melior conditio possidentis, vt colligitur ex dictis cap. 12. dubit. 1. Ideò enim melior est conditio possidentis in extrema necessitate, quia tunc omnia sunt communia; ita vt ius habeas occupandi ea, quæ sunt apud alterum, non similiter egentem. & postquam occupasti, non teneris restituere, durante illa necessitate; quamuis alter casu in parem necessitatem incidat, modò tu illum in eam non conieceris. atqui simile ius occupandi ex rebus alterius, ipsi nec ad personam nec ad statum necessariis, videtur concessum in graui necessitate, vt ibidem probabiliter est ostensum: ergo etiam si alter postea incidat in similem statum, non teneris tunc illi restituere.

21
Periculum salutis, rei familiaris, vel status, excusat.

Dico Tertio, Excusat etiam à restitutione statim facienda, Primò, magnum periculum salutis animæ tuæ, vel tuorum. Secundò, magnum detrimentum in rebus non debitis. Tertio, notabilis iactura decentiæ status. Primum docet D. Anton. 2. parte, titul. 2. cap. 8. ex Scoto d. 15. quæstione 2. §. ult. & Henrico quodlib. 6. quæst. 24. Idem tenet Nauarr. cap. 17. numero 57. vt si periculum sit, ne vxor vel filia præ inopia se prostituat, ne filij fiant latrones, ne ipse in desperationem præ impatentia incidat; vt rectè D. Antoninus. Magnæ enim sunt infirmitates animorum, quæ non quouis modo vincuntur. Ratio est; quia quisque magis tenetur salutis animæ suæ & suorum consulere, quàm debita soluere. Debet autem hoc periculum esse notabile, ita vt non suppetat alia comoda ratio eius auertendi, nisi differendo solutionem. Secundum & Tertium docent ijdem Auctores & Couarr. ad reg. Peccatum, p. 1. nu. 2. Medina q. 2. dub. 4. & alij. Ratio est; quia in hisce casibus creditor secundum rectam rationem tenetur consentire in dilationem: contra enim æquitatem & charitatem faceret, si vellet sibi cum tanto alterius incommodo statim satisfieri. ergo non peccas contra iustitiam, etiam si differas. Patet consequentia; quia cum omnis iniustitia sit contra rectam rationem, vbi rectæ rationis dictamen non læditur, non peccatur contra iustitiam, vt docet Scotus supra. Confirmatur, quia nemo tenetur restituere, quamdiu dominus non potest iure esse inuitus circa detentionem: atque hic non potest iure esse inuitus; ergo.

22
Si res paruo pretio esset vendenda.

Hinc inferitur Primò, Eum, qui debet 100. aureos, si non potest statim soluere, nisi domum vel prædium aliquod vendat multò minoris quàm valeat, non teneri statim, sed posse differre. Idque verum est non solum quando debet ex contractu, sed etiam quando ex delicto, vt Nauarr. supra ex D. Anton. docet. Et si Caietanus v. Restitut. q. 6. & Sotus l. 4. q. 7. art. 4. contrarium sentiat. Ratio est, quia etsi creditor, quando debitum est ex furto, non teneatur ex iustitia dilationem concedere; teneatur tamen ex æquitate & charitate. æquum enim est, vt creditor permittat differri restitutionem, quæ suo debitori tam est damnosa, cum id sine suo notabili incommodo facere possit. Itaque

23

quando is est rerum mearum status, vt non possum debitum præstare statim, sine magna aliarum rerum mearum iactura, licitum est mihi ex quadam æquitate Iuris naturalis, differre, nisi forte

creditor simile detrimentum accepturus puteretur. Secus est, quando tales sunt circumstantiæ, vt nisi modò restitutum fiat, numquam sit futura. tunc enim, si res iniuste ablata est, statim restitui debet, etiam si magni sumptus essent faciendi, vt dictum est cap. 15. dub. 8.

Dixi, *Aliarum rerum mearum*, quia si non paterer iacturam nisi in rebus debitis, quibus me spolio dum soluo, non possem idcirco differre restitutionem. hoc enim non est propriè damnum pati in rebus suis, sed relinquere alienas & debitas. Similiter, si ex restitutione non paterer quidem damnum in rebus meis quas possideo, sed solum in lucro quod intendo consequi, non possem idcirco differre, vt rectè Nauarrus numero 59. & Caietan. v. Restitut. cap. 6. quia tunc nihil amitto de meo, sed solum delino lucrum facere de alieno, seu alteri debito. atqui aequitas non dicitur, alteri carendum esse rebus sibi debitis, vt ego ex illis lucrum capiam, quod tamen intelligendum est, nisi illud lucrum quæram, vt etiam aliis creditoribus meis satisfaciam; quibus alioquin soluere non poterò. tunc enim charitas postulat, vt creditor permittat dilationem, si commodè possit. quia contra rationem est, vt velis tibi statim restitui cum tanto aliorum creditorum incommodo, quod dilata solutione posset vitari. Ita Petrus Nauarra lib. 4. c. 4. n. 52. ex Corduba & Medina.

Inferitur Secundò, Si vir nobilis non posset statim soluere nisi priuaret se omni obsequio familiarum & equorum, cogaturque abstinere à consortio sui similibus: & si cuius primarius non possit statim, nisi ita se priuaret, vt cogatur obire artem mechanicam sibi infuetam; posse differre restitutionem, donec absq; iactura status sui possint restituere. Quod intellige, *Si statum suum in se obtinent.* debent tamen sibi detrachere quantum possunt intra limites decentiæ status, quæ non consistit in indiuisibili, vt sensim restituant, vt notat Anton. supra. Et quamuis, si debita sint ex delicto, plerique existiment statim esse soluenda, etiam cum amissione status: verius tamen & æquius videtur, posse differri restitutionem, si statum illum iuste obtinent, & ex improviso calamitas incidens, ad eas angustias redegerit, vt debita olim ex delicto constata, non possint dissoluere sine sui status amissione. Ita Nauarrus c. 17. num. 63. & Siluest. Restitut. 5. quæstione 1. 3. & 4. vbi dicit hanc sententiam esse veriolem & humaniolem, & pro ea citat Scotum, Archidiaconum, & Ioannem Nyder. videndum tamen, an creditores non sint in pari angustia.

Dices, Ob hanc causam non licet accipere alienum: ergo nec retinere, cum hæc eiusdem rationis videantur.

Respondeo, Negando consequi. Minus enim est retinere per aliquod tempus dum possides, quàm primò à domino auferre, eumque possessione spoliare; sicut minus est non curare vulnus inflictum, quàm illud infligere; idque confirmat communis hominum sensus, qui minus curant rem suam per aliquod tempus non restitui, quàm primò auferri.

Sed quid si ad eas angustias tua culpa sis redactus, v.g. ludis, comestationibus, superfluis sumptibus?

Respondeo, Tunc non mereris dilationem, neque ex delicto. Tibi enim

24

Si solum delino iurari.

25

Non tenentur statim cum amissione decentiæ status.

26

27

28

Si tua culpa ad rehatum, non excusaris.

enim imputare debes, quòd iam sine status amissione non possis satisfacere. Secus est, quando infortunium fuit improuisum. Ita docet Sotus l. 4. de iust. q. 7. art. 4. & Petr. Nauarra supra num. 44. Quod est notandum pro quibusdam nobilibus, qui debita sine fine contrahunt, vt supra conditionem sui status expendant.

29 *Si status inique partus, non excusat.*
Dixi, Si status illum iuste obtinent; Quia si quis rapinis, vlturis, & similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum peruenisset, teneretur etiam cum eius amissione confestim restituere, vt communiter docent DD. Ratio est; quia hoc non est tam statum suum amittere, quam alienum dimittere, & ad suum reuerti. Quod est valde notandum pro multis hoc tempore, qui magnis fraudibus repente diuites & magni euadunt. non enim possunt differre restitutionem vsque ad mortem; sed tenentur statim restituere, etiam cum dimissione status male acquisiti. Hoc tamen intelligendum, nisi debitor iste passim habeatur vir probus & honestus, & non possit subito statum mutare, nisi de suis fraudibus se infamet: tunc enim sensim possit restituere; quia periculum infamiae excusaret, ne statim teneatur.

Dices, Dimittere statum, semper est quaedam infamia: ergo qui restituendo deberet eum dimittere, nunquam debet restituere.

30 Respondeo, Negando antecedens; quando enim passim scitur statum illum fraudibus comparatum, nulla est infamia illum deponere, sed hoc potius bonam famam conciliat, malamque abstergit. Quando verò putatur iuste acquisitus, tunc interdum dimissio status infamiam parit. nempe si homines inde suspicentur iniuste conquisitum fuisse.

31 *Si creditor simile damnum patitur.*
Petes, Quid si creditor ex dilatione par damnum accepturus sit in re familiari, vel statu?

Resp. Tunc teneris statim restituere, vt communiter docent Doctores; quia iactura rei familiaris vel status, non tribuit tantum iuris, quantum extrema vel grauis necessitas, nec facit vsum rerum communem. Itaque in causa parisi damni, porior est conditio creditoris.

32 *Discrimen inter debitoria ex delicto, & ex contractu.*
Noranda est quaedam differentia inter dilationem debitorum ex contractu iusto, & debitorum ex delicto: quando enim licite differo solutionem eorum quae ex delicto debeo, teneor compensare damna, si quae interim eueniant creditoribus, & lucrum cessans ratione dilationis. Ratio est; quia iniuste fui causa, dum accepi rem illam lucri cessantis vel damni emergentis; debebam enim aduertere, facile hoc incommodum ex ea acceptione euenire. Quando autem licite differo solutionem debitorum ex contractu iusto, tunc probabile est, me non teneri compensare damna, si quae forte ille interim patitur. Docet hoc Petrus Nauarra. numero 56. Ratio est; quia talis (inquit) non est in mora. Quod existimo verum esse, si debitor incidit in grauem necessitatem, vel in eam inopiam, vt non possit sine amissione status restituere: non autem si dumtaxat damnū aliquod pecuniarium esset passurus, quale creditor patitur. tunc enim si solutionem differat, vt damnum vitet, debet creditorum reddeere indemnem, quamuis ex contractu debeat. Nam contractus tacito consensu videntur sic intelligendi; vt videlicet post terminum tenearis soluere, vel damna emergentia compensare, nisi

33 *Gravis necessitas, & amissio status excusant à compensatione damni emergentis.*
forte interim in grauem necessitatem incidit, aut in eam inopiam, vt si tunc restituas, statum tuum retinere nequeas. tunc enim non est par creditoris & debitoris necessitas. Fortè tamen in censibus soluendis, illa sententia locum habere possit. nemo enim in his cogitur ad praestandum damnum creditori obueniens, aut ad lucrum ei cessans compensandum, quando sine notabili suo damno non potest statutis terminis soluere. Adde, Quando debitum est ex delicto, debitorem non teneri de damno emergente vel lucro cessante pro eo tempore, quo non poterat restituere, nisi conueniendo se in grauem necessitatem, vt ex supra dictis colligitur.

DVBITATIO II.

Vtrum remissio creditoris excuset.

Respondeo, Sicut dilatio concessa à creditore excusat, ne statim tenearis; ita remissio, ne vim quam tenearis; est communis DD. Caietani v. Restit. c. 7. Couarr. ad reg. Peccatum, p. 2. num. 1. Soril. lib. 4. quaest. 7. a. 4. Nauarra. c. 17. n. 45. &c. Ratio est; quia sicut creditor potest ius suum, quod habet in debitorem, alteri donare; ita etiam ipsi debitori; quod est remittere: quia remissio est quaedam donatio. Nec refert, etiam si debitor non haberet animum restituendi; quia etsi peccet, tamen debitum extinguitur, si alter liberè remittat. Hic tamen tres requiruntur conditiones ex communi DD. sententia.

34 *Condonatio creditoris.*
Prima est, Vt haec remissio sit omnino libera, id est, non extorta metu vel fraude; iuxta ea quae dicenda sunt cap. 17. dubit. 5. & 6. tunc enim etsi forte aliquo modo sit valida, tamen ad arbitrium donantis est reuocabilis; & donatarius tenetur vim & fraudem tollere, & donatorem in suam libertatem restituere, vt ratum habeat vel irritum, quod deceptus vel compulsus fecit. Metu extorta censeretur, si expressè vel implicite debitor minaretur creditori, nisi integrè vel ex parte remittat: quod interdum fit, quando potentes debent mechanicis aut mercatoribus. Similiter si cogeret eum subire multas molestias in sollicitando, saepe venire frustra, diu expectare, &c. *Frans esse*, si fingeret se longè pauperiorem, quam reuera sit. Blanditiarum autem & preces non obstant, quia non reddunt condonationem inuoluntariam; nisi forte praeter modum essent importunae, ita vt quis mallet sua pecunia priuari, quam tanta importunitate sollicitari. tunc enim remissio non valeret in conscientia; quia causa redimenda iniusta vexationis fieret. Non tamen hic opus est praesentem exhibere pecuniam, vt quidam putant. Imò vt rectè notat Caietanus, expedit vt pauper non offerat diuiti rem debitam, quando petit remissionem; quia forte praesentia rei moueretur ad non condonandum, vel certè esset difficilior. facilius enim remittimus non habita, quam ea quae iam habemus in potestate. quodcumque tamen creditor ex signis praesumitur non liberè condonasse, debitor non liberatur.

35 *Primo debet esse libera.*
Secunda conditio est, Vt possit condonare. nemo autem potest condonare, nisi qui donare. vnde paterna debita non potest filius familias remittere, sicut nec vxor mariti.

36 *Secundo, vt possit condonari.*
Tertia,

- 37 Tertia, Vt condonatio non fiat in casibus iure exceptis, qui tres inueniuntur. Primus casus est, Si Episcopus vel Archiepiscopus visitans Ecclesias, aliquid accipiat ab eis præter sumptus, qui necessarii sunt ad victum illis diebus, quibus visitat: tunc enim tenetur ad eius restitutionem intra mensem; & quidem in duplum, etiamsi libera eis fiat remissio à dantibus. Quòd si intra mensem duplum non restituerint, Archiepiscopis & Episcopis interdictus est ingressus Ecclesiarum: inferiores autem ab officio & beneficio sunt suspensi, quousque grauatibus Ecclesiis de duplo huiusmodi satisfactionem impendant. Ita habetur cap. Exigit, de censibus & exactionibus, quod est Gregor. X. in Conc. Lugdun. & cap. sequenti, in 6. quod est Bonifacij VIII. quod nonnihil moderatur caput præcedens; quia permittit, vt sumptus necessarios recipiant in pecunia, cum Gregorius solum esculenta permitteret. Notandum hic est, legem penalem de duplo obligare ante sententiam; quod perrarum est, nec vniquam præsumitur, nisi ex modo loquendi sit euident. Secundus casus est, Si Iudex delegatus aliquid receperit à partibus, nisi forte esculentum aut poculentum, mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus possit consumi: vel si, dum cogitur extra domicilium proficisci, acceperit plusquam moderatas expensas; vel denique si aliquid acceperit, quando partes sunt notabiliter pauperes; tenetur ad restitutionem, non obstante quauis remissione. Patet ex cap. Statutum. §. Insuper, iuncto §. Si quid, de rescriptis, in 6. Tertius casus, Si Inquisitores prætextu officij Inquisitionis pecunias extorserint; tenentur restituere, nullis priuilegijs, pactis vel remissionibus, super hoc valituris. Clement. Nolentes, de hæret.
- 38 Lex penalis obligans ante sententiam.
- 39 Indices delegati.
- 40 Inquisitores.
- 41 Canonici.
- His adde Quartum, Si Canonici, qui Officio non interest, accipiat distributiones, tenentur ad restitutionem. nec prodest remissio ceterorum, quibus illæ accrescunt, vt habetur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. de reformat.

DVBITATIO III.

Vtrum cessio bonorum excuset à restitutione.

- 42 Cessio. Respondeo & Dico Primò, Cessio bonorum in foro conscientie non magis excusat, quam necessitas sine cessione excusaret, vt rectè Nauarrus cap. 17. num. 86. Probatur; quia in hac cessione tantum conceduntur alimenta; idque ex quadam misericordia; neque semper, sed quando casus id videtur mereri, vt patet L. Qui bonis. 7. de cessione bonorum: atqui hæc etiam absque cessione, consistendo in lege naturæ & gentium, retineri possunt. Non enim tenetur debitor se spoliare necessarijs alimentis; ita vt cogatur mendicare: sed potest retinere ea, quæ spectata conditione suæ personæ, & eorum quos alere tenetur, iudicio prudentis censentur necessaria: vt patet ex dictis du-
- 43 bit. 1. Idque verum est, etiamsi debeat ex delicto, vt idem Nauarrus docet, quamuis si delictum sit notorium, (vt si sciatur illum iniquis modis opes collegisse) non tantum retinere possit, quantum si ex contractu deberet, & casu aliquo in grande infortunium incidisset, vt supra ostensum est. quantum autem quisque in tali euentu possit retinere, iudicio prudentis est definiendum.

Dico Secundo, In foro tamen exteriori cessio ad hoc iuuat, ne debitor possit conici in carcerem; vt patet L. 1. C. Qui bonis cedere possunt: & ne, si post cessionem aliquid acquirat, ei possit auferr, quando est necessarium ad suam vel suorum sustentationem, vt patet ex L. Is, qui bonis. 4. & L. Qui bonis. 6. 7. de cessione bonorum: & §. vltimo Instit. de actionibus.

Hinc sequitur, Eum, qui absque culpa cogitur cedere bonis, si fiat executio in bonis eius per creditores, posse abscondere quantum necessarium est, vt tenuiter viuat secundum suum statum; vt docet Petrus Nauar. l. 4. c. 4. n. 60. & Silu. Restit. 7. q. 6. & alij, qui admittunt, eum posse retinere vt non egeat, id est, (vt expresse Siluester ait) ne aliquatenus indecenter viuat. Idem colligitur apertè ex Iuribus citatis, maxime quoad ea bona, quæ post cessionem acquirunt: de quibus etiam is, qui debitor est ex delicto, potest retinere quantum necessarium est, vt pro sua conditione non indecorè viuat, nam leges generatim loquuntur.

Petes, An leges id permittant de bonis, quæ tempore instantis cessionis habebat?

Resp. Ita videtur colligi ex d. L. Qui bonis. 6. 7. de cessione bonorum. vbi dicitur, Eum qui bonis cessit, non esse fraudandum quotidianis alimentis: quod est æquitati consentaneum in debitore, qui absque sua culpa non est soluendo.

Dico Tertio, Si illi, qui hoc modo bonis cessere, postea ad lautiorè fortunam peruenerint, tenentur integrè satisfacere. Est cõmuni DD. & patet; nam idem Ius, quod cessionis priuilegium induxit, hoc expresse statuit, vt patet ex L. Cum & filij familiaris. 7. C. Qui bonis cedere possunt. vbi dicitur: A perissimè Iuris est, si quid pinguis accesserit debitoribus, hoc iterum vsque ad modum debiti, posse à creditoribus legitimo modo auelli. & L. 4. 7. De cessione bonorum dicitur: Is qui bonis cessit, si quid postea acquisierit, in quantum facere potest conuenitur. Idem habetur §. vlt. Instit. de actionibus. Ratio est; quia per cessionem, debitum non fuit extinctum, sed confopitum; donec ad pinguiorem fortunam peruenerit. Quod tamen intelligendum est, si acquisierit plusquam sibi est necessarium ad decentiam status. nam si non amplius acquisierit, non tenetur, vt colligitur ex d. L. Qui bonis. 6. & §. vlt. Instit. supra, iuncta Glossa, quæ dicit, illum teneri soluere, deducto tamen semper, ne egeat, iuxta L. In condemnatione. 173. 7. de regulis Iuris.

Notandum tamen est Primò, Quosdam DD. sentire, eum, qui cessit bonis, quibusdam actibus iuxta consuetudinem loci ignominiosis, (v.g. sedendo in loco publico, cum corbe capiti impolito) non teneri soluere debitum, etiamsi postea pinguiorem nactus fuerit fortunam: quia ea ignominia satis videtur punitus; videturque hæc pœna esse loco solutionis; sicut qui punitus est pœna corporali, loco pecuniaria; quam præ inopia soluere non potuit. Sed contrarium est verius, vt docet Couar. 2. variar. c. 1. nu. 6. quia hæc pœna non imponitur vt liberetur à solutione, sed vt plectatur culpa, quæ præsumitur ab eo admissa, accipiendò mutuum & contrahendo, cum esset impotens solutionis. Accedit, quòd per cessionem bonorum non tollatur obligatio naturalis, restitutionis; sed solum competat exceptio, impediens litis contestationem; iuxta communem sententiam DD. de qua vide Couar. supra.

Notar-

50 *Clerici non tenentur cedere.* Notandum Secundò, Clericum inopem non teneri bonis cedere, nec posse tamen ob debita in carcerem conici, vt notant Abbas, Imola, Ancharanus, & alij in cap. Odoardus. 3. de solutionibus; quia Clericus non potest conueniri, nisi quatenus facere possit, deductis necessariis alimentis; vt colligitur ex d. cap. Odoardus, & tenent communiter Doctores, secuti Glossam in cap. Miles. 7. De re iudic. & Glof. in c. 40. Studeat. d. 50. Ratio est; ne in opprobrium status Ecclesiastici cogatur mendicare. vnde nec potest Clericus huic priuilegio renuntiare.

51 *Ad quos Clericos pertinet c. Odoardus.* Couarruias supra numero 9. intelligit hæc de Clerico sacrorum Ordinum, vel qui proprio ministerio Ecclesiæ inseruit; de tali enim intelligendum esse caput Odoardus. Rebuffus tamen extendit ad omnes; ne conueniantur vltra id quod facere possunt: id est, vt necessaria alimenta illis sint relinquenda, iuxta d. L. In condemnatione. 173. 7. de regul. Iuris. Puto extendendum ad omnes & solos Clericos, qui iuxta Conc. Trident. sess. 25. c. 6. gaudent priuilegio fori, exceptis Clericis coniugatis; vt sunt, Primò, Omnes initiati sacris. Secundò, Habentes beneficium Ecclesiasticum. Tertio, Qui clericalem habitum & tonsuram deferentes, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inseruiunt. Quarto, Qui in seminario Clericorum, aut in aliqua schola vel Vniuersitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines versantur, & habitum cum tonsura gestant. Excipio Clericos coniugatos, qui si cum virgine contraxerunt, & alicuius Ecclesiæ seruitio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiunt, & clericali habitu & tonsura vtuntur, gaudent quidem priuilegio fori & canonis, non tamen ceteris Clericorum priuilegiis, vt expressè habetur cap. vnico, de Clerico coniugato, in 6. ac proinde nec isto.

52 *Ad quos Clericos pertinet c. Odoardus.* Respond. Habet quidem ius petendi, si illud per se spectes; sed quando vult re illa, ad quam ius habet, in suum vel alterius damnum abuti; ex charitate teneor obfistere, si commodè possim: & quamdiu est spes eum impediendi, non facio iniuriam, quia salubriter eius negotium ago. non enim quouis modo agere contra ius alterius, est iniuria, (vt patet in eo, qui negat depositum furenti) sed sine iusta causa vel debito modo agere. quamuis propriè & formaliter, quando iusta causa subest, non agatur quippiam contra ius alterius, (cùm ille ius non habeat, vt id non agatur) sed solùm materialiter, quatenus res aliqua denegatur vel tollitur, ad quam, præcisa illa praua intentione, ius habet. Ad confirmationem; Non potest ita impediri, vt vis ei à priuato afferatur, sed aliis modis benè potest.

54 *Agere contra ius alterius, ex causa.* Dices Secundò, Parochus tenetur subdito petenti in Paschate Eucharistiam porrigere, quamuis sciat eum esse in peccato occulto, eò quòd subditus ius habeat ad eam, etsi petendo peccet: ergo teneor etiam reddere debitum, petenti ob malum finem.

55 *Petens Eucharistiam in peccato occulto.* Respond. Propriè loquendo, iste subditus non habet ius petendi Eucharistiam, sed habet ius, ne à Parocho infametur; aut ne confessio ipsius reueletur: quod tamen ex publica Eucharistia denegatione sequeretur. & hac ratione à Doctoribus dicitur habere ius ad eam, nempe quia sine iniuria non potest ei negari; quæ iniuria in hoc consistit, quòd ille infametur, vel secretum confessionis violetur. secus est in nostro casu: ex dilatione enim non sequitur nouum incommodum.

56 *Maritus vouens castitatem.* Dices Tertio, Maritus, qui vouit castitatem, habet ius petendi debitum, & vxor tenetur reddere, (de quo cap. 40. dubit. 10.) quamuis ille petendo peccet. ergo similiter in nostro casu.

57 *Si est periculum parum mali.* Resp. Etsi ius habeat, tamen quando vult illo iure abuti, potest vxor debitum negare, si commodè potest, & speret hoc pacto peccatum mariti impeditum iri, præsertim in posterum. Quod addiderim; quia maiori tergiuersatione vtendum, quando agitur de impediendis nouis peccatis, in quæ vel ille incideret, vel alium induceret; quàm cum agitur de impediendo opere externo, cuius iam culpa est interiùs commissa.

58 *Ordinariè non tenetur differre.* Aduerte tamen, Si ex dilatione solutionis est periculum maioris vel parisi incommodi, non possumus illam differre; quia non est ius differendi, nisi quatenus est spes mali impediendi. Item quando tergiuersatio parum prodesset; vt si te vocaret in Ius. Denique si tibi inde aliquid incommodi notabilis metuas, non teneris: vt si idcirco vel illius amicitiam, vel aliqua emolumenta amitteres. non enim teneris proximi peccata cum notabili tuo incommodo impedire. Adde, quosdam putare, quando creditor vult abuti rebus suis, tantummodo in suum damnum, vt in aleam, computationes, libidines; debitorem non obligari ad solutionem differendam; quia non est ipsius curare, quo modo ille res suas sit impensurus. Itaque cùm ex iustitia debeat, non esse differendum. Ita Petrus Nauarra lib. 4. cap. 2. numero 34. Puto tamen esse verius, quod diximus; quamuis raro obligetur sub peccato mortali. tum quia creditor potest illum iure cogere; tum quia passim apud homines hæc ratio differendæ solutionis parum est in vsu, & sæpè parum efficax ad malum creditoris impe-

DVBITATIO IV.

Virum si restitutio putetur creditori vel alteri nocitura, possit differri.

53 *Si putetur nocitura.* Respondeo, Posse differri, & interdum debere, vel lege charitatis, vel etiam iustitiæ. Prior pars patet; quia qui differt solutionem, vt creditorem à malo, in quod alioquin incurreret, auocet, vt iuste & salubriter negotium eius gerit, ergo ille non potest iure id agrè ferre. Altera, quòd interdum debeat differri, patet: vt si dominus repetat rem suam, v.g. depositum vel mutuum, vt infumat in libidines, vel vt emat beneficium, & dilata solutione spes sit, malum illud fore impediendum. tunc enim lege charitatis teneor differre, nisi inde aliquid notabile incommodum metuam. Ita Sotus lib. 4. q. 7. art. 1. & Nauarra, cap. 17. num. 62. & 63. Ratio est; quia teneor impedire malum proximi spiritale, etiam cum aliquo ipsius incòmodo temporali, vt patet in correptione fraterna, dum adhibentur testes; & in denuntiatione, tendente ad emendationem, vbi læditur fama proximi: ergo si differendo restitutionem, possim tale malum impedire, teneor ex charitate.

Dices, Ille habet ius petendi rem suam: ergo nisi restituo, facio ei iniuriam. Confirmatur; quia nemo potest iniustus impediri ne se inebriet, ne scortetur, ne per aleam decoquat.

impediendum, & cum molestijs & calumnijs coniuncta.

59 Tertia pars, *Quod interdum tenearis ex iustitia differre restitutionem*, patet; vt si furens ira in inimicum, reposcat depositum gladium. tunc enim reddere, conferetur esse propinqua cooperatio. vide Nauarrum supra, & L. Si pignore. §. 4. de furtis. vbi dicitur: *Qui ferramenta sciens commodauerit ad effringendum ostium vel armarium: vel scalam sciens commodauerit ad ascendendum, licet nullum eius consilium principaliter internenerit ad furtum faciendum, furti tamen actione tenetur*, quod intellige, nisi ex reculatione graue malum tibi impenderet: tunc enim illa reddere vel commodare non conferetur cooperatio: quia est actio per se indifferens.

DVBITATIO V.

Vtrum si id, quod tibi debeo, soluam tuo creditori, liberer à restitutione tibi facienda.

60 **R**espondeo, Hæc solutio me liberat in foro conscientia, si mihi constet te illi debere. Ita Angelus v. Solutio. n. 13. ex Glossa Instit. Quibus modis tollatur obligat. Siluest. v. Solutio. num. 4. Medina quaest. 3. causa 5. vt si tibi debeam 100. & tu tantumdem debeas meo fratri; si soluam fratri, tibi non amplius obligor. Ratio est; quia dum soluo tuo creditori 100. cui debes tantumdem, transfero in me ius, quod ille in te habebat ad exigendum à te 100. vnde si tibi tantumdem debeam, possum vt compensatione. nam ius, quod ego in te tunc habeo, tanti valet, quanti illud quod tu in me. Itaque in conscientia tibi non amplius obligor. Dico in conscientia, quia secundum Bartolum in L. Solutum. 11. de pignor. actio. cogar in foro externo tibi soluere; nisi res debita, quam restituo tuo creditori, sit illi obligata; vt si conduxisti à te domum, quam tu conduxisti ab illo; vel nisi mea causa factus sis debitor illi; vt si gerens mea negotia mutuam acceperis. Verum in foro conscientia hæc minimè sunt necessaria; sed sufficit, vt tu verè ex lege iustitia alteri debeas, vt Angelus & Siluest. supra docent.

DVBITATIO VI.

Vtrum rei debita interitus excuset.

62 **R**espondeo, & Dico Primò, Si res, quam debes restituere, sit in specie aliena, excusaris eius interitu, si non intercessit tua culpa, vel mora, vel pactum. Secus verò si aliquid horum intercessit, nisi similiter fuisset peritura apud dominum, vt patet ex dictis cap. 7. dubit. 6. & 8. & cap. vnico, de commodato.

63 **R**espondeo, Si rem alienam magni pretij in extrema necessitate tua consumpsisti, verius est, te non excusari à restitutione, dum pinguior fortuna obtigerit; sed teneri tacito quodam pacto, quod cenetur lure gentium interuenisse: etsi contrarium sit probabile. patet ex dictis dubitat. prima huius capituli.

Dico Tertio, Si res non sit in specie aliena, sed tua, eius interitus non te excusat. Ratio est, quia res domino suo perit, vt si pecunia destinata solutioni, furripiatur; vel à confessario, cui executionem comissisti, retineatur. Vbi Notandum est, quosdam existimare in hoc casu quo negotium confessario vel Parocho commissum est, tradita ei pecunia vt restituatur, (eò quòd debitor sine sui infamia non possit per se exequi) si eam retineat, debitorem excusari. Ratio illorum est, Primò, quia hic restitutionem quantum in se est fecit, vt debuit & potuit: ergo ab eò non est amplius exigendum. non enim tenebatur per se restituere, cum id sine suspitione criminis facere non posset; (vti supponimus) neq; poterat inuenire commodiorem & tutiorem viam, quàm per Parochum, vel confessorem. Secundò, Quia si creditor actu expresso consensisset, vt fieret hoc modo restitutio, debitor non teneretur ad amplius: sed in hoc casu creditor implicite & actu debito censetur consensisse, (quia tenebatur consentire) qui consensus implicitus & debitus eandem vim habet, quàm expressus: ergo excusatur.

Sed contrarium est longe verius, vt docet Nauarrus c. 17. n. 67. & D. Ant. p. 2. tit. 2. c. 4. §. 1. idq; siue res in specie sit aliena, siue non. Si enim non est in specie aliena; vt si mittas pecuniam vel rem tuam tradendam creditori, & non tradatur, tibi perit, etiam si debeas ex contractu. Nisi forte creditor miserit vel assignauerit hominem certum, cui numeres: hic enim loco creditoris acceptat, & ita transfertur dominium in creditorem. Vnde si retineat, creditoris est damnum, vt docet Siluester Restit. 4. q. vlt.

Si verò est aliena in specie, v. g. torquis, vestis, equus, etiam tuo periculo perit & retinetur, si iniuste accepisti. Ratio est, quia intercessit culpa per quam dedisti occasione damni domino obuencientis. si enim non furripuisses, ille rem suam non amisisset. Confirmatur, quia qui rem furripuit, tenetur de casu fortuito, eò quòd apud dominum non sic periisset, vt patet ex cap. 7. dub. 8. & cap. 12. dubit. 15. ergo, &c. debebat enim, cum acciperet, cogitare, similes casus ex surreptione posse euenire.

Ad primam rationem Respondeo, Fecit quidem quod debuit & potuit pro illo tempore, sed cum tacita obligatione, vt si res non succederet, teneretur inire aliam viam, donec damnum reipsa sit compensatum.

Ad secundam, Dominus non tenebatur consentire, vt per Parochum restitueret; nisi cum onere iterum restituendi, si reipsa Parochus non exequeretur.

Aduerte tamen, contrariam sententiam non videri omnino improbabilem; ob rationes allatas, & quorumdam doctorum virorum, qui illam tenent, auctoritatem.

DVBITATIO VII.

Vtrum Iuris vel Iudicis auctoritas excuset à restitutione.

68 **R**espondeo, Quibusdam casibus excusare. Primò, Quando res legitimo modo est vfucapta: tunc enim auctoritas legis transfert dominium in eum qui vfucepit; de quo supra cap. 6.

cap. 6. Secundò, Quando Iudex in pœnam delicti, per sententiam imponit alicui multam in fauorem eius qui iniuriam passus est: oportet tamen sententiam nisi veritate, non falsa præsumptione, de quo infra. Tertio, Quando Iudex auctoritatem legû & naturalem æquitatem secutus; aliquid alicui adiudicat, quodd aliàs non deberetur ex rigore iustitiæ; is qui hoc percepit, non tenetur restituere. de quo vide cap. 7. dub. 8. Quarto, Quando aliquis per sententiam ordine Iuris latam, priuatus est officio, beneficio, vel hereditate; is qui hæc postea obtinet, non tenetur restituere, etiam si priuatim sciat condemnatum esse innocentem; modò ille causa falsæ illius sententiæ non fuerit. vide infra cap. 29. dubit. 10.

D V B I T A T I O V I I I.

Vtrum ingressus in Religionem liberet à restitutione.

69 **M**Edina q. 3. causa 8. docet, debitorem, qui manendo in sæculo poterat soluere, & ingrediendo se reddit impotentem, non posse ingredi Religionem; nisi antè soluerit: quod si ingrediatur & profiteatur, tamen adhuc manere obligatum, & labore suo vel arte, si quam nouit, debere conari soluere. Ratio est, quia Iure naturæ tenetur satisfacere. Contrarium tenet D. Th. q. vltima huius partis art. 6. ad 3. & ibidè Caiet. Silu. v. Religio. 2. q. 4. & alij Summistæ omnes, docent enim, non teneri manere in sæculo, sed sufficere si bonis cedat suis creditoribus.

70
Valet professio.

Pro resolutione Dico Primò, Si debitor ingrediatur & profiteatur, omnino valebit professio, nec poterit reuerti ad statum sæcularem. In hoc conueniunt omnes. Idque probat ratio D. Thomæ, quia etiam si sit pecuniæ debitor, tamen eius persona est libera. vnde etiam si concederemus illi malè facere, dum se Religioni mancipat, debitis non solutis, tamen illa traditio est valida: sicut si facultates ad soluendum creditoribus necessarias alteri donares, donatio Iure naturæ valeret; (quamuis in ea peccares) quia res illæ tuæ erant. Secus est si seruus profiteatur; quia cum persona ipsius libera non sit, sed domino ex iustitia addicta, non potest validè se alteri donare; ac proinde nec profiteri sine domini consensu. Idem dico de coniuge, matrimonio iam consummato; non enim est sui Iuris. secus est ante consummationem.

71
Si res in specie extet.

Dico Secundò, Qui debet aliquid extans in specie, non potest omittà restitutione Religionem ingredi. Ratio est; quia hæc nulla est iusta ratio non restituendi. Idem dicendum, si quis sit obnoxius reddendis rationibus, vt ibidem D. Thomas ex B. Gregorio docet, id enim breui tempore fieri potest. Similiter si alicui sint parentes in graui necessitate constituti, aut proles adhuc teneræ alenda; de quo infra.

72
Si facili negotio possit.

Dico Tertio, Si debitor possit breui tempore, vt paucis annis & consuetis laboribus, satisfacere creditoribus, teneret aliquantisper differre ingressum, vt illis satisfaciat. Ita Petrus Nauarra l. 4. c. 4. num. 94. & Lopez 1. p. c. 129. Idem sentit Medina supra, & Doctores Parisienses, quos ipse citat; quia tunc creditores merito sunt inuiti, si illis antea nõ satisfaciat; cum facili negotio possit. neque tunc

beneficio cessionis se poterit liberare. quia hoc non est introductum, nisi in fauorem eorum qui aliter se à debitis eripere nequeunt.

Dico Quarto, Si opus esset longo tempore, (vt multis annis, vel insolitis laboribus) non teneretur expectare, sed relinquendo omnia sua creditoribus, poterit Religionem ingredi. Ita P. Nauarra n. 95. idem dicunt omnes, qui D. Th. sequuntur. Ratio est; quia qui actu bona non habet, nec est in propinqua potentia ad ea habenda, absolutè censetur impotens ad soluendum, ac proinde ab obligatione restitutionis est excusatus. Neq; obligandus ad insolitum aut longum laborem, quando dedit quicquid habuit; quia ne Iudices quidem in foro externo ad hoc obligant, vt ex praxi tribunalium satis constat. sufficit enim eis si viderint debitorem omnia quæ actu habebat dedisse, nec breui tempore posse reliqua conquirere. Vnde etiam colligitur, non esse hoc priuilegium Religionis, sed ex natura rei obligationem cessare, vel potius sopiri, ratione impotentia. idque non solum locum habet, quando ex cõtractu, sed etiam quando ex delicto est debitum, vt ex furto, vsuris, rapinis. sufficit enim dare omnia, & non posse breuè aut facilè, iudicio prudentis, reliqua soluere.

73
Si difficulter possit.

Non est tamen negandum, quin status Religionis aliquid peculiaris fauoris hac in re mereatur, vt etiam propter illum creditores non debeant plus exigere, quàm possit actu & sine longa mora præstare; præsertim cum in longa mora sit periculum salutis, vel dampni spiritualis. Adde, cum quis est debitor ex iusto cõtractu, potest facilè beneficio cessionis liberari, retentis etiam necessariis alimentis, vt supra ostensum est.

74
Liberatur relictis omnibus.

Ex his sequitur, Si is, qui Religionem vult ingredi, est vir honoratus, quem dedecet seruire, vel manibus operari, hunc non teneri ad illas lucrandi rationes descendere, sed posse statim ingredi; quia talis, vbi omnia dederit quæ actu habet, ad nihil ampliùs tenetur, cum nulla ratio lucrandi, quæ ipsum deceat, suppetat. si autem est talis, cui aliqua lucrandi ratio honesta & statui ipsius consentanea suppediter: tunc videndum, an breui tempore sine animæ periculo possit se expedire, an non. & iuxta ea quæ dicta sunt statuendum. Fatendum tamen, D. Thomæ sententiam esse probabilem. vide Silu. v. Religio. 2. q. 4.

75

D V B I T A T I O I X.

Vtrum excommunicatio creditoris liberet à restitutione.

Respondeo, Non esse improbabile posse differri, donec Ecclesiæ reconcilietur. Hoc enim tenet Adrian. q. 3. de clauibus. §. Si peras, an. & Felinus in cap. Inter alia, de sententia excommunicationis. Panormit. in d. cap. Inter alia. 31. & cap. Intelleximus. 7. de Iudiciis. Glossa in caput Absolutos, de hæreticis. & quidam alij apud Couarr. ad regul. Peccatum, 1. p. n. 8. Probatur Primò ex cap. Nos sanctorum, 15. q. 6. vbi Gregorius VII. sic ait: *Eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate à iuramento absoluiimus, & ne sibi fidelitatem obseruent, omni ratione prohibemus, quousque ipsi ad satisfactionem veniant.* & cap. seq. *Iuratos milites* (inquit

77
Excommunicatio.

R

(inquit Urbanus II.) *Hugoni comiti, ne ipsi quamdiu excommunicatus est, seruiant, prohibero.* Qui Canones etiam tantum videantur intelligi de debito fidelitatis, quod subditus debet Principi, aut miles Duci, aut famulus domino; tamen videtur esse eadem ratio de debito pecuniario. Vnde Glossa in d. cap. Nos sanctorum, probat multis, hanc sententiam esse probabilem. Secundò probatur, cap. Quòd in dubiis, & sequenti dicitur, *Nul- lus scietur nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi quaedam persone, que per illud Gregorij Papa caput, Quoniam multos, specialiter excusan- tur.* sed illo cap. Gregorij non excusantur debi- tores; ergo non tenentur. Vnde Glossa & Adrianus colligunt non teneri, etiam si iuramento promi- sissent soluere; quia iuramentum habet tacitam conditionem, Si talis permanferit, cui communi- care liceat.

78 Aduerte tamen, Et si quidam Canonista idem videantur sentire de debitore excommunicato, videlicet eum non teneri ad soluendum, quamdiu est in excommunicatione; id tamen omni ratione & probabilitate carere; quia non debet ei excom- municatio tanto esse commodo, vt rectè notat Glossa in can. Nos sanctorum: alioquin multi es- sent, qui cuperent excommunicari.

79 Dico Secundò, Verius tamen videri, etiam si creditor nominatim sit excommunicatus, non idè differri posse restitutionem. Ita tenent Couar. supra, Silu. Excommunicatio 5. q. 12. Ioannes Me- dina q. 3. causa 9. & plerique alij. Ratio est; quia neque iure diuino, neque etiam iure humano debitor liberatur à tali debito statim soluendo post elapsum terminum. *Non iure diuino*, quia nullum tale ius reperitur, præsertim cum etiam ethnicis & publicanis debita soluenda sint, vt colligitur ad Roman. 13. nisi fortè spes esset, tua dilatione ip- sum conuersum iri, & reconciliandum Ecclesiæ, quod interdum vlti venit, quando debitor est magnæ auctoritatis, & recusat soluere creditori, nisi redeat ad Ecclesiam. *Non etiam iure humano*, quia iura citata non loquuntur de debito pecu- niario, sed de debito fidelitatis & obsequij. leges enim pœnales sunt strictè interpretandæ, quamuis Medina & quidam alij, putent etiam agere de debito pecuniario, quod ex promissione & stipulatione iuramento confirmata sit contra- ctum, & de omni alio debito solis verbis constato; quod est probabile.

80 Dices, Excommunicati sunt vitandi in omni conuictu humano: atqui soluere creditori, est ha- bere cum eo humanum commercium: ergo hoc non licet.

Resp. Hoc esse vnum ex præcipuis argumen- tis contrariæ opinionis: sed dicendum cum Co- uarruina, istam communionem esse valdè par- uam & breuem; & cum sit in re necessaria, (vt po- te in debito iustitiæ, quod creditor potest exigere, saltem extra Iudicium) non debet talis commu- nicatio videri prohibita. sicut elemosyna potest & debet dari excommunicato, quando elemosy- næ præceptum erga proximum obligat.

81 Aduerte tamen, Si excommunicatus repetat debitum in Iudicio, posse eum à debitore repelli, vt expressè habetur cap. Pia, de exceptionibus, in Sexto.

DVBITATIO X.

Vtrum creditorum incertitudo excuset à restitutione.

82 Respondeo, Creditorum incertitudo non om- nino excusat: tunc enim restitutio facienda est in pauperes, iuxta communem sententiam, or- dinariè in praxi seruandam. vide supra cap. 14. dub. 6. & 7.

DVBITATIO XI.

Vtrum dispensatio vel compositio cum Prælato excuset.

83 Respondeo & Dico Primò, Quando incertum est quinam sint creditores, tunc excusat com- positio cum Pontifice, siue debitum sit ex delicto, vt in vltis, furisq; minutis, siue absque deli- cto, vt in debitis ex contractu, & inuentis. Ratio est; quia quando ignoratur proprius horum do- minus, hæc restituenda sunt in vltus pios, non iure naturæ, sed iure positiuo; (vt supra cap. 14. d. 6. & 7. ostensum est) in quo iure potest Pontifex dispensare; sublata autem illa obligatione resti- tuendi, possunt hæc retineri.

Dico Secundò, Si creditores sint noti, non po- test Pontifex te liberare à restitutione, nisi legitima causa subit: ea tamen supposita, potest. Prior pars patet; quia non potest Pontifex, aut Princeps, absque iusta causa res vnus alteri donare; neque enim est dominus bonorum, suorum subditorum, neque dispensator; sed tantum defensor Iuris ci- uisq; & Index vindicæ criminum.

84 Altera pars patet; quia Pontifex habet supre- mam potestatem in bonis temporalibus omnium Christianorum, licet indirectam, nempe quare- nus opus est ad regimen spirituale. vnde posita iusta causa, potest de rebus illorum disponere. Ita- que potest imponere multas pecuniarias, & con- fiscationem bonorum pro criminibus: & conse- quenter condonare restitutiones, huiusmodi ho- minibus faciendas. quod notandum propter ea, quæ debentur hæreticis, siue ex delicto, siue ex contractu: cauendum tamen scandalum. vide cap. Cum secundum leges, de hæret. in 6. Siluestrum Restitut. 7. q. 2. §. Quantum, & Innocentium III. in cap. Quæ in Ecclesiis, de constitutione.

Sed quia aliqui hæc de re non nihil dubitarunt, probatur hæc ratio. Summus Pontifex ob tale crimen potest priuare dominio bonorum, illudq; addicere filco, iuxta d. c. Cum secundum leges: potest subditos eximere obligatione seruendi, obediendi, soluendi tributa, aliisq; vinculis etiam iureiurando confirmatis, iuxta cap. Absolutos. Ex. de hæret. cur non etiam debitores liberare obliga- tione soluendi, & debita condonare? est enim hoc multò minus.

Dices, Potest ista per sententiam generalem, seu legem, non autem per sententiam priuatam, nisi præcedat cognitio causæ, & sententia declaratoria criminis: alioqui sequeretur magna perturbatio in Republ. deinde quia pœna debet cognosci à reo, & sentiri; alioqui non est pœna. at illa senten- tia priuata non cognoscitur. Respondeo negando quod assumitur. expedit enim vt etiam per senten- tiam

Debitum fidelitatis & obsequij.

Verius non liberare.

83 Compositio.

84 Potestas Pontificis.

tiam priuatam possit irrogari pœna, cùm iusta causa subest: vt si crimen alia ratione puniri nequeat, ob potentiam vel absentiam Rei, vel perturbationem quæ metuitur, & pœna illa non sit omnino noua, sed contineatur in alia iam ipsò facto incurta, vt in confiscatione bonorum. & quamuis ad executionem confiscationis per realem ablationem bonorum, requiratur sententia declaratoria criminis, vt patet ex d. cap. Cùm secundū leges: tamen hæc sententia non est necessaria, quando pœna non requirit aliam executionem præter eam quam lex vel sententia secum defert, quia inde non sequitur vlla perturbatio, sicut ex reali ablatione. Imò potest talis pœna irrogari per sententiam conditionalem; v.g. *Si constat Titium tali crimine obstructum, non ei fiat solutio, &c.* vnde nec alia causa cognitio requiritur. Ad illud de notitia pœnæ: Non est necesse vt semper reus

pœnam sentiat, satis est vt possit eam apprehendere & timere, quamuis in executione eam non sentiat: vt patet in pœnis quæ post mortem inferuntur.

Idem puto posse Principem sæcularem respectu suorum subditorum. Iam enim iusta lege illorum bona fisco addicta sunt: sed ob potentiam non potest fieri executio.

DUBITATIO XII.

Vtrum compensatio excuset.

Respondeo, Excusate tum eum qui compensatione vsus est, ne cogatur restituere id quod compensationis causa alteri subtraxit: tum eum contra quem vsus est, ne rursus cogatur solvere. vide suprâ cap. 12. dub. 10. & c. 11. dub. 16.



SECTIO TERTIA.

DE

CONTRACTIBVS.

SUPERIORI Sectione diximus de iniuriis in bonis animi & corporis, & generatim de Iniustitia in bonis externis, necessariaque restitutione; sequitur nunc vt agamus de quibusdam specialibus modis Iniustitiæ, qui contingunt in rebus externis per varios contractus. Primum igitur dicemus de Contractibus in genere, deinde de præcipuis in particulari.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

De Contractibus in genere.

Constat Dubitationibus XI.

DUBITATIO PRIMA.

Quid sit Contractus, quid pactum.

1
Definitio
contractus
strictè ac-
cepti.



CONTRACTVS est vtrò citroque obligatio: quod Græci *συνδιαταγή* vocant. Ita habetur L. 19. Labco. 7. de verb. signific. quæ definitio non sic est intelligenda, quasi contractus sit formaliter obligatio, (obligatio enim est effectus per contractū productus in contrahentibus) sed quòd sit causa obligationis: est enim formaliter locutio, vel scriptura, vel aliud externum signum, quo homines expriment mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligant, & iura com mutant. Itaque contractus est

signum externum prædicum, vtrò citroque obligationem ex consensu contrahentium pariens: quod nomine Græco clariùs indicatur.

Hinc sequitur, donationem & promissionem non esse propriè contractus; quia non pariunt obligationem, nisi in altera parte.

Dices, Mutuatio non inducit obligationem nisi in mutuario; ergo non est contractus.

Respondeo, Negando antecedens; nam mutuator tenetur non repetere statim; sed debet ad ali- quod tempus permittere; vt alter mutuo fruatur: & sic etiam in ipso nascitur obligatio ex mutuo.

Aduertendum tamen est, sæpè in iure nomen contractus accipi paulò laxiùs, vt etiam comprehendat

3
Donatio.
Promissio.
Mutuatio.

4
Contractus
latè.

R 2